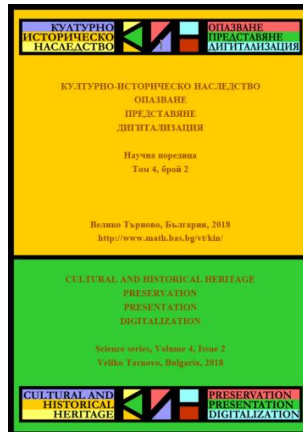

Science series
**Cultural and Historical
Heritage:
Preservation,
Presentation,
Digitalization**
Volume 4, Issue 2, 2018

Editors
Petko St. Petkov
Galina Bogdanova

**Institute of Mathematics and
Informatics, BAS**

RPL "P. R. Slaveykov"
Veliko Tarnovo, Bulgaria

ISSN: 2367-8038
Web: <http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

Научна поредица
**Културно-историческо
наследство:
опазване,
представяне,
дигитализация**
Том 4, брой 2, 2018

Редактори
Петко Ст. Петков
Галина Богданова

**Институт по математика
и информатика, БАН**

РНБ „П. Р. Славейков“
Велико Търново, България

Violina Atanasova
**Three Emblematic for the Bulgarian Perception of Indian
Persons. 20th Century**
Pages 193-213

Виолина Атанасова
**Три емблематични индийски личности в българското възп-
риемане на Индия. XX век**
Страници 193-213

http://www.math.bas.bg/vt/kin/files/papers/4_2/12-KIN-4-2-2018.pdf

Материалите в сборника са обект на авторско право.

Разрешение за направа на електронни или хартиени копия на част или на цяла публикация за лично или обучително ползване се предоставя без заплащане, при условие, че копията не са направени или разпространявани с цел печалба или търговска изгода и че копията са съпроводени с това съобщение и пълно цитиране на първата страница. За копиране под друга форма, за препубликуване или публикуване на сървъри се изисква предварително специално разрешение и/или заплащане.

Том 4, брой 2, 2018, ISSN: 2367-8038, <http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

Научни редактори:

проф. д-р Петко Ст. Петков, доц. д-р Галина Богданова

Технически редактори:

гл. ас. д-р Николай Ноев, гл. ас. д-р Калина Сотирова-Вълкова, гл. ас. д-р Галя Георгиева-Цанева, Паскал Пиперков

© Авторски колектив, 2018

Издание на:

Институт по математика и информатика при Българска академия на науките
Регионална народна библиотека „П. Р. Славейков”, гр. В. Търново, България
Съюз на учените в България, клон Велико Търново, България

This work is subject to copyright.

Permission to make digital or hard copies of portions of this work for personal or classroom use is granted without fee, provided that the copies are not made or distributed for profit or commercial advantage and that the copies bear this notice and the full citation on the first page. To otherwise reproduce or transmit in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopying, recording, or by any information storage retrieval system or in any other way requires written permission from the publisher.

Volume 4, Issue 2, 2018, ISSN: 2367-8038, <http://www.math.bas.bg/vt/kin/>

Editors:

Prof. Phd. Petko St. Petkov, Assoc. prof. Phd. Galina Bogdanova

Copy editors:

Assist. prof. Phd. Nikolay Noev, Assist. prof. Phd. Kalina Sotirova-Valkova, Assist. prof. Phd. Galya Georgieva-Tsaneva, Paskal Piperkov

© Editors, authors of papers, 2018

Published by:

Institute of mathematics and informatics at Bulgarian Academy of Sciences
Regional Public Library “P. R. Slaveykov”, Veliko Tarnovo, Bulgaria
Union of scientists in Bulgaria, Veliko Tarnovo branch, Bulgaria

СЪДЪРЖАНИЕ / TABLE OF CONTENT

Предговор	5
Preface.....	7
Съдържание / Table of Content	9
<i>Мирко Робов</i> , Концепцията на проф. Атанас Божков за интериора на църквата „Св. Димитър“	11
<i>Mirko Robov</i> , The Concept of Prof. Atanas Bozhkov for the Interior of the Church “St. Dimitar”	11
<i>Дмитрий Анатольевич Рытов</i> , Образователные возможности мультимедийных продуктов учебно-методического комплекта по предмету «Музыка» (автор Д. А. Рытов), направленных на сохранение нематериального культурного наследия России	18
<i>Dmitrii Anatolyevich Rytov</i> , Educational Opportunities of Multimedia products of Educational-Methodical Complex on the Subject “Music” (Author D.A. Rytov), Aimed at Preserving the Intangible Cultural Heritage of Russia.....	18
<i>Мария Димова, Детелин Лучев, Десислава Панева-Маринова</i> , Технологии и средства за реализиране на метода „разказване на история“ за представяне на национално културно наследство.....	30
<i>Maria Dimova, Detelin Luchev, Desislava Paneva-Marinova</i> , Technology and Resources to Implement the Method “Story Telling” for the Presentation of National Cultural Heritage	30
<i>Негослав Събев, Галина Богданова</i> , Дигитална и физическа достъпност на туристическите обекти в България	38
<i>Negoslav Sabev, Galina Bogdanova</i> , Digital and Physical Accessibility of Tourist Places in Bulgaria	38
<i>Светослав Ангелов Косев, Атанас Димитров Марков</i> , Форум за триизмерна и компютърна графика – VISION. Пресечна точка на артистичните среди, образованието и индустрията	59
<i>Svetoslav Angelov Kossev, Atanas Dimitrov Markov</i> , Forum of Three-Dimensional and Computer Graphics – VISION. The Intersection Point of Artistic Circles, Education and Industry	59
<i>Искра Лакова, Любомир Методиев, Камен Каменов, Валери Сачански, Георги Грънчовски</i> , Научното наследство на Геологическия институт при БАН: научни списания, монографии, геоложки карти и колекции.....	67
<i>Iskra Lakova, Lubomir Metodiev, Kamen Kamenov, Valeri Sachanski, Georgi Granchovski</i> , Scientific Heritage of the Geological Institute at the BAS: Scientific Journals, Monographs, Geological Maps, and Collections.....	67
<i>Стоян Капралов, Пенка Иванова</i> , Нестор Марков и неговият принос в обучението по математика през Възраждането	80
<i>Stoyan Kapralov, Penka Ivanova</i> , Nestor Markov and his Contribution to Education in Mathematics During the National Revival	80
<i>Мирко Робов</i> , Църквата „Св. Димитър“ в градоустройствената среда на Търново /12-13 век/	92
<i>Mirko Robov</i> , The Church “St. Dimitar” in the Town-planning Environment of Tarnovo /12-13 Century/	92
<i>Лиана Гълъбова</i> , Предизвикателства на опазването, дигитализацията и представянето на българското църковно материално и нематериално наследство при взаимодействието на секуларизационните и десекуларизационни процеси на XX и XXI векове.....	110
<i>Liana Galabova</i> , Challenges of Preservation, Digitalization, and Presentation of Tangible and Intangible Bulgarian Church Heritage in the Interaction of Secularization and Desecularization Processes of 20 th and 21 st Centuries.....	110
<i>Елена Шатъко</i> , Паспортизация колоколов Гродненской области Беларуси.....	150
<i>Elena Shatko</i> , Pasportisation of Bells from Grodno Region Belarus.....	150
<i>Галия Тодорова</i> , Отпустителният чин според ръкописите № 48, 50 и 52 съхранявани в Научен архив БАН.....	178
<i>Galya Todorova</i> , Release Rank According to the Manuscripts № 48, 50 and 52 Stored in the Scientific Archive of BAS... 178	
<i>Виолина Атанасова</i> , Три емблематични индийски личности в българското възприемане на Индия. XX век	193
<i>Violina Atanasova</i> , Three Emblematic for the Bulgarian Perception of Indian Persons. 20 th Century	193

Габриела Ванцарова, Дарина Илиева, Историята на тракийските българи в документи. Култура на паметта	214
Gabriela Vaptzarova, Darina Ilieva, The History of the Thracian Bulgarians in Documents. Culture of Memory	214
Калоян Николов, Ролята на съвременните информационни технологии при запазването на Нематериалното културно наследство	223
Kaloyan Nikolov, The Role of Modern Information Technologies in Preservation of the Intangible Cultural Heritage	223
Марияна Шабаркова-Петрова, Лиана Гълъбова, Поклонничеството на вярващите със специални потребности в сърцето на софийската Света гора – проучване и парадокси на една почти невъзможна мисия днес	229
Mariyana Shabarkova-Petrova, Liana Galabova, Pilgrimage of Believers with Special Needs at the Heart of Holly Mountain of Sofia City – Study and Paradoxes of a Mission Almost Impossible Today	229
Галина Богданова, Николай Ноев, Детелин Лучев, Жолт Ласло Маркус, Представяне на цифрови обекти тип „камбана“ в Интернет базирани приложения: “BellKnow” и “BOOK@HAND Bells”	270
Galina Bogdanova, Nikolay Noev, Detelin Luchev, Zsolt László Márkus, Introducing Digital Bell Objects in Web Based and Mobile Applications: “BellKnow” and “BOOK@HAND Bells”	270
Евгени Коев, Съществувало ли е праисторическо скално светилище в местността „Бел мел“ на Беляковското плато, община Велико Търново?	284
Evgeni Koev, Has There Been a Prehistoric Rock Sanctuary in the “Bel Meil” Area on the Belyakovsko Plateau, Veliko Turnovo Municipality?	284
Публикации по проект „Изследване на математически технологии за анализ на физиологични данни с включване на функционалност за хора със зрителен дефицит“ с номер на договор с фонд „Научни изследвания“ (ФНИ): ДМ 12/3 от 20.12.2017 г.	303
Publications under the Project “Exploration of Mathematical Physiological Data Analysis Techniques with Functionality for People with Visual Deficiency” under the Contract Number with the Scientific Research Fund (NSF): DM 12/3 (20.12.2017)	303
Галия Георгиева-Цанева, Красимир Чешмеджиев, Николай Ноев, Бази от данни за съхранение на физиологична информация – обзор	304
Galya Georgieva-Tsaneva, Krassimir Cheshmedzhiev, Nikolay Noev, Database for Storage of Physiological Information – Overview	304
Галия Георгиева-Цанева, Красимир Чешмеджиев, Създаване на база от данни за съхранение на кардиологична информация	314
Galya Georgieva-Tsaneva, Krassimir Cheshmedzhiev, Creation of Database for Storage of Physiological Information	314

ТРИ ЕМБЛЕМАТИЧНИ ИНДИЙСКИ ЛИЧНОСТИ В БЪЛГАРСКОТО ВЪЗПРИЕМАНЕ НА ИНДИЯ. XX ВЕК

Виолина Атанасова

*Институт за исторически изследвания при Българска академия на
науките, София, България*

THREE EMBLEMATIC FOR THE BULGARIAN PERCEPTION OF INDIAN PERSONS. 20TH CENTURY

Violina Atanasova

*Institute for Historical Studies at the Bulgarian Academy of Sciences,
Bulgaria*

Abstract: *Three emblematic for the Bulgarian Perception of India persons. 20th century*

Among the persons from the Indian history, politics and culture, who are known by the Bulgarians and left a trace in the Bulgarian memory, three names (those of Rabindranath Tagore, Mahatma Gandhi and Indira Gandhi) stand out. They have turned to symbols of India, which contributed to the shaping of the perceptions about this country and to the permanent place that it takes in the Bulgarian vision of the world.

The main purpose of the current research is the deeper analysis of their images and the changes of their interpretations with the time. An attempt is made to answer questions such as – what are the premises for such a wide popularity of those people in Bulgaria; in what social and political conditions does the change in their images take place and in what way are they used in the Bulgarian reality.

Keywords: *XX Century, Rabindranat Tagor, Mahatma Gandhi, Indira Gandhi, Bulgarian Perception*

Резюме: *Три емблематични индийски личности в българското възприемане на Индия. XX век*

Сред познатите на българина личности от индийската история, политика и култура, оставили следа в българската памет, се открояват три имена (на Рабиндра-

нат Тагор, Махатма Ганди и Индира Ганди), превърнати в символ на Индия, допринесли за оформянето на представите за страната и за трайното място, което тя заема в българската визия за света.

Разгръщането на техните образи и промяната в интерпретациите им във времето е основната цел на настоящето изследване. В него е направен опит да се отговори на такива въпроси като: какви са предпоставките за широката популярност на тези личности в България, в какви социални и политически условия протича промяната на техните образи и по какъв начин те се използват в българската действителност..

Ключови думи: XX век, Рабиндранат Тагор, Махатма Ганди, Индира Ганди, Българска рецепция

Елементи на чуждото, усвоени и осмислени през своето светоусещане, преработени през собствените потребности стават част от наследството на собствената култура. Изхождайки от обстоятелството, че още от времето на българското Възраждане в обществото се наблюдава траен и подчертан интерес към Индия и нещо повече, ясно изразено емоционално отношение към нея [1, 5], ще се опитам да проследя каква следа оставя тя в българската култура.

Сред известните имена на индийски личности, които стават популярни в България през XX век и могат да бъдат определени като емблематични за рецепцията на Индия у нас, са Рабиндранат Тагор, Махатма Ганди и Индира Ганди. В същото време прави впечатление, че страната се асоциира не толкова с имената на своите представители, колкото такива явления и понятия, като „йога“, „карма“, серия слабо навързани факти за екзотични обичаи и бит, както и частични епизоди от политическата история на Индия, като Сипайското въстание, извоюването на национална независимост, конфликтите с Пакистан и пр. Както се вижда, дори от такова кратко изброяване, в българското съзнание битуват определени клишета, които се наслагват неравномерно едно върху друго и представляват фокусите, с които тази страна присъства у нас.

Два са въпросите, на които ще се опитам да отговоря в своето изследване: първо, с какво тримата представители на Индия допринасят за промяната в българския светоглед и второ, как те се „вписват“ в

цялостните стереотипи за индийската история и култура и доколко спомагат за тяхното коригиране.

Изследването е подкрепено от богат изворов материал – вестници, популярна литература, учебници и пр., които не само доказват голямото присъствие на Индия у нас, но и свидетелстват за представите за тази страна, които битуват в различни социални слоеве на българското общество, за нееднозначното тълкуване на събитията и явленията, с които става известна тя.

Широката популярност на Тагор в България се дължи най-вече на двудневното му пребиваване у нас през 1926 г. по време на обиколката му в балканските страни. Още преди тази дата обаче той е известен в средите на българската художествена интелигенция след съобщенията в пресата, че получава Нобелова награда за стихосбирката си „Гитанджали“ през 1913 г. Между 1913 и 26-та година редица негови произведения са преведени и на български език.

Същевременно той е олицетворение на онази опоектизирана и идеализирана Индия, където както мнозина вярват „действителността е истинска и животът – мечта, където човек чувства пулса на вселената и величието на творческата сила, където се пее, славослови и ликува, където се страда, копнее и блаженства...“¹.

Посрещането на писателя преминава под знака на всенароден възторг и преклонение пред неговото величие. Индийските гости са затрупани с хризантеми, във въздуха хвърчат цветя и се разнася възгласът „ура“². Мъдрец, учител, пратеник Божий, духовен княз на Индия – това са основните определения, с които се характеризира Тагор в българските издания от онова време. Веднага искам да кажа, че колкото и единна да е общата висока оценка на неговото творчество, толкова и различна е позицията, от която изхождат различните му критики в неговите интерпретации. В представите на преобладаващата част от българското общество той се свързва с т. нар. „индийска духовност“, т.е. с идеалистичната трактовка на възприетата още по времето

¹ Кишмеров, П. Хр. Когато дойде Тагор. // Пряпорец, 19 ноем. 1926 г.

² Изток, 21.11.1926 г.

на романтизма и допълвана чрез теософията и други нови религиозни учения идея за тайнствения Изток, носител на ново скрито за непосветените познание за човечеството в неговото духовно израстване. През тази призма творчеството на Тагор се разглежда в светлината на съзерцателната природа на индийската култура, в която човешкото начало се слива с божественото. Такова тълкуване се съдържа в Адреса, отправен към писателя при неговото пристигане: „...Добре дошел, Учителю на Мъдростта на Възтока, Вестоносец на любовта, Светлината на света!

Добре дошел, Любяща душо, Махатма на Човечеството, Отражение на Всемирната душа!..“ [15].

В материалистическите интерпретации обаче на пръв план излиза жизнеутвърждаващата философия на неговите произведения [4, 15]. Нещо повече: според българския писател Л. Стоянов, отстоявайки идеалите на любовта и свободата, Рабиндранат Тагор успява да постигне синтез между Изтока и Запада и да покаже новото лице на Индия... „И тъй, нищо от тайнствената Индия на легендите. Тагор гледа с отворени очи, той е учител на живота, цялото му творчество е един нескончаем химн на жизненото начало...“ [16].

Миротворческата мисия на Рабиндранат Тагор, която стои и в основата на неговото пътешествие на Балканите, също се свързва с изначално индийската същност на неговите послания. Двамата синове на Индия, Рабиндранат Тагор и Махатма Ганди, стават символи на любовта и милосърдието, на човешките добродетели в сложната междуетносна европейска действителност: „В западната нощ, – пише Л. Стоянов – развяла траурен воал, Рабиндранат Тагор и Махатма Ганди се представят като бели птици, два пощенски гълъба, които носят на безумието на Европа усмивката от човеколюбие на далечния Изток. Това са две съвести, които преследват нечестивия дух на западната култура.”³.

И не на последно място може да се проследи мисълта, че докосването до героите на Индия може да облагороди и одухотвори България, да извади българското общество от ежедневието на политическите дразги и груби страсти: „Тагор си замина. – отбелязва Асен Златаров. – Но неговият образ ще остане за дълго запечатан в нашите души.

³ Мъдростта на Рабиндранат Тагор. // Пряпорец, 21 ян. 1926

София живя два дни на духовен празник: такова раздвижване, във всички среди, години не сме имали. Се малко поне сърцата ни са оплодени за нещо по-горно от делничните суети, умрази и злини. Когато народът възторжено приветстваше по улиците обсипаният с хризантеми поет, никой не спираше поглед по стените, още зацапани с умразите на изборните апели... Мъдростта и красотата ни бяха гости и ни накараха да си спомним, че сме човеци.“ [23].

В хода на срещата се проявява и най-ярката черта на допира с другостта – обръщането към себе си, опитът българинът да се съизмери с величието на други народи. С въодушевление българската общественост посреща ласкателните думи на писателя за България и българския народ. Нещо повече, те се тълкуват като основание да се изтъкне високия потенциал на българския дух: „Той почувства близко до себе си, близко до своята родина здравия и непокварен още творчески дух на българския народ, оная първичност, която крие и носи висшите заложи за култура и духовна мощ.“⁴.

Този кратък епизод за срещата на българската общественост с изтъкнатия представител на индийската култура, който въплътява абстрактните представи за „индийската мъдрост“, оставя дълбоки следи в паметта на българите. И през следващите години Тагор не е само мода, в българския пантеон на великите творци той заема равнопоставено място наред с такива известни личности като Леонардо да Винчи, Николай Ръорих и др.⁵ Наред с това в новите социално-политически условия силно се измества плоскостта, в която е представян на българската публика. Макар и честванията на неговите годишнини да са едни от постоянните мероприятия на официалното българо-индийско сътрудничество, между 50-те и 80-те години са преведени само четири негови книги, една от които с впечатления на писателя от Русия [17, 18, 19, 20]. Във връзка с годишнините в българския печат се появяват и някои негови разкази, но в тях той е представен с образа на „поета-революционер, който се бори за освобождението на своето отечество“, както и на критика на капиталистическия строй. Името му е широко

⁴ Кишмеров, П. Хр. Цит. Съч.

⁵ Рабиндранат Тагор е сред творците, за които се предвижда да бъдат включени в Дългосрочна комплексна програма за хармонично развитие на личността. След смъртта на Л. Живкова обаче голяма част от проектите по тази програма остават неосъществени.

известно, но на практика броят на читателите на неговите произведения е много малък.

През 70-80-те години обаче интересът на българската интелекгенция към неговото творчество се възражда, този път с акцент върху хуманизма. В очерк, посветен на неговото творчество, той е наречен „певец на универсалната любов“ [2], а към края на този период отново започва преводът на негови произведения [14]. Издадена е на български език и книгата на неговия биограф Кришна Крипалани „Рабиндранат Тагор“ [6].

Оценката на творчеството на Тагор е напълно в духа на настъпилите вследствие на политиката на Л. Живкова промени в сферата на културата, когато естетическите и морални критерии започват да преобладават над социалните в литературата и изкуството. Когато говорим за идеите на самата Живкова, трябва да обърнем внимание и върху характеристиката на Н. Райнов за Тагор, който извежда още една черта на писателя, според него свойствена на Индия и непозната на Запад. „... Робиндронат Тогор не е само писател:.. Той е свещеник, проповедник, просветител, философ, музикант, възпитател... За да разбере човек всеобемната ширина на тоя гений, трябва да го види и чуе в храма, на стъгдата, в университета, в семейството, на катедрата, в столиците на Европа, край брега на Ганг, в потайните пещери на Бенгал и Тибет, сред тълпата, между двама-трима посветени... Какъв е като лектор – знаят не само многобройните студенти на основания от него университет, а и европейците, които са имали удоволствието да го чуят, близо преди година, когато обиколи европейските столици с редица беседи, чиято цел беше да се примири на почвата на едно общочовешко светосъзерцание крайната точност на западната мисъл с дълбоката интуитивност на източната... На запада не е позната равновесно развитата личност – и затова Тогор е за нашия век някакво чудо.“ [21].

Според мен не е трудно да се направи аналогия с идеята за всестранно развитата и хармонична личност⁶, която подхваща през 70-те години Л. Живкова в своите програми за културно развитие. Тя е убедена, че „порасналите интелектуални и духовни способности на хора-

⁶ За влиянието на такива творци като Н. Ръорих и Н. Райнов върху Л. Живкова свидетелства има в много публикации и най-вече в мемоарната литература, които тук няма да изброявам, тъй като те нямат пряка връзка с настоящето изследване.

та, бурното развитие на науката... от една страна, и трудните и остри проблеми, пред които е изправена нашата планета в края на XX век, от друга, правят естествено и неизбежно поставянето на въпроса за цялостното и комплексно развитие на човешката личност“ [22].

Докато Рабиндранат Тагор независимо от позициите на своите критици е оценяван еднозначно в българската литература, Мохандас Карамчанд Ганди или както е познат на българската публика с името Махатма (Велик) Ганди, не получава незабавно и всеобщо признание в българското общество. Сред причините, които могат да се посочат като важни за относително слабия интерес към него в началото на политическата му кариера в Индия, са специфичната индийска действителност, в която той работи и която е далеч от наложилата сред чужденците представа за Индия, както и тенденциозната официална британска пропаганда.

На политическата сцена Ганди се появява в началото на XX век във връзка с борбите на индийците в Южна Африка за извоюване на техните права. У нас обаче той става известен от началото на 20-те години с вестникарските съобщения за положението в Британска Индия, когато става инициатор на кампаниите за гражданско неподчинение.

Първоначално разрастването на индийското национално движение се приема с недоверие от британските управляващи и европейската общественост. В публикациите, посветени на исканията на индийското население за автономия, често се изтъкват няколко основни аргумента в защита на колониалното господство. Те се свеждат до тезата, че индийците са неспособни да се самоуправляват и се посочват и от малкото български автори, които се опиват да хвърлят светлина върху колониалния въпрос.

Първо, преповтаря се наложената още през XIX век теза за цивилизаторската мисия на Британската империя, „която е успяла да обедини многобройните индийски народи..., да въдвори ред и безопасност в цялата земя и да въведе между невежи ориенталски племена доста самоуправление“⁷. Второ, изразява се съмнението, че разнородното в религиозно, кастово и етническо отношение индийско населе-

⁷ ЦДА, ф. 1909к, оп. 2, а.е. 358, л. 5.

ние е способно да достигне единство в своите политически искания⁸. И трето, господства убеждението за религиозния фанатизъм на Изток, който бил толкова силен, че индийците били способни да се вдигнат на борба в името на бога, но не и в името на някакви политически права⁹.

Самият Ганди в началото на неговата дейност като политик се приема като екзотична фигура – в пресата се срещат такива определения като „гол факир“, а тактиката му се обявява за „безобидна“.

С разрастването на национално-освободителното движение обаче, с все по-голямото влияние на Ганди в индийското общество, с икономическите загуби за метрополията в резултат на неговата „безобидна“ тактика британските политици са принудени все повече да се съобразяват с индийските интереси. Резултатите от провежданите от Ганди ненасилствени кампании за несътрудничество с властите, както и подвижническият начин на живот му спечелват много привърженици в Европа и Америка.

В неговия образ се съчетават две страни, трудно съвместими от гледна точка на стереотипите за поведението на политика. На практика той поставя на дневен ред въпросът за морала в политиката. Затова и оценките за неговата дейност са противоречиви и нееднородни.

През 1924 г. в България е издаден превода на книгата „Махатма Ганди“ от Ромен Ролан, който дава висока морална оценка на индийския герой. Неговите емоционални характеристики и особено подчертаването на човешките качества на Ганди: „Нищо в него не се хвърля на очи, освен „изражението на велико търпение и велика любов“ ... [11] – несъмнено допринасят за изграждането на духовния облик на Махатма Ганди. През 1926 г. излизат преводите от френски на Т. Никова на избрани статии от Ганди под заглавието „Млада Индия“. Тези издания, както и многобройните публикации в пресата с примери за героизъм и себеотрицание, проявявани от него, с разкази за негови европейски последователи, отказали се от разкоша и приели под негово влияние прост и скромн начин на живот и пр., налагат не само в западните страни, но и в българското общество образа му като светец и политик. Всъщност според мен това определение съвместява по-

⁸ Борбите в Индия. // Мир, 11 ян. 1932.

⁹ ЦДА, ф.1909к, оп. 2, а.е. 165, л. 7.

ранните представи за съзерцателния характер на индийската култура с новите качества на политическия лидер.

Трябва да се отбележи, че според нагласите сред българската общественост се открояват два типа реципиенти на гандистките концепции и на самия Махатма Ганди: първият, представен от защитници на морала и духовните ценности в обществото, които оценяват нравствената страна на неговия подход; вторият – от общественици, ангажирани предимно с политическата проблематика, които изхождат главно от политическите методи, които той използва.

Сред многобройните почитатели на Ганди в България са членовете на „Бялото братство“, на групите за природосъобразен начин на живот (членове на вегетариански и въздържателни дружества), последователите на учението на Лев Толстой. Известна е кореспонденцията между двамата, както и преклонението на Ганди пред руския писател, когото той признава за един от своите учители. Българският художник Б. Георгиев, който през 30-те години заминава за Индия, разказвайки за пътуването си до ашрама на Ганди с цел да нарисува негов портрет, описва преживяването си по следния начин: „За нещастие преди да пристигна при него, той тежко се разболя и нямаше голяма възможност да разговарям с него. Във всеки случай атмосферата беше велика и аз никога няма да забравя това посещение“¹⁰.

Когато става дума за концепцията за ненасилието, основният принос на гандисткото наследство не само за Индия, но и в световен мащаб, трябва да се отбележи, че и последователите му в България, и скептиците изхождат в неговата политическа оценка предимно от залегналата в ценностната система на българите с толстоистките идеи у нас представа за ненасилието като пацифизъм и непротивене на злото, т.е. като пасивно съпротивление. Самият той в началото на своето развитие като политик проявява интерес към тази форма на съпротива [13], но впоследствие я отхвърля не само като несъответстваща на социалните условия в Индия, но и като неефективно средство за борба¹¹.

В тази връзка в „Братство“, издаван от Бялото братство, в статия „По пътя на мира“ се произнася в подкрепа на неговите идеи: „Ис-

¹⁰ ЦДА, ф.1786, оп.1., л. 28.

¹¹ Ганди неведнъж подчертава, че ненасилственото съпротивление изисква активни, целенасочени действия от страна на своите последователи, а не безсмислено страдание [24].

торията, тази велика учителка на народите, е успяла да ни даде досега много и много скъпоценни уроци...

Един велик урок, който днес историята ни учи и който българите трябва да внедрят завинаги в своето съзнание, е следният:

Истински печели само този, който разрешава спорните си въпроси по мирен начин.¹²

За целите на настоящето изложение обаче е по-важно да се разгледа ролята на Ганди в политическото пространство. Тук се наблюдава постепенна еволюция от не особено ласкавите първоначално отзиви за него в началото на 20-те години на XX век до изпълнените с уважение и почитателност характеристики вече през следващото десетилетие за „кроткия“, „скромен“ и „обикновен“ човек, чиито „прости“ и „откровени“ думи слуша „цяла Англия“¹³.

По-специално внимание искам да обърна върху левите партии и преди всичко върху Българската комунистическа партия, тъй като нейните оценки са свързани с развитието на образа на Ганди след 9.09.1944 г. Поначало индийското национално-освободително движение е приемано с одобрение от лявата общественост като част от борбата на „световния пролетариат срещу капитализма и империализма“. В същото време на критика е подложена партията Индийски национален конгрес (най-влиятелната в колониалния период политическа партия), която според идеолозите на марксизма-ленинизма изразява интересите на индийската буржоазия. Персонална критика търпи и самият Ганди за неговата „пасивна“ съпротива. Ето как го окачествява една статия в „Работнически вестник“: „Идеен вожд и диктатор на Конгреса е Ганди, привърженик на толстоисткото непротивене, но в същото време изкусен и предпазлив опортюнист. Неговият основен метод е пасивната съпротива и безусловният отказ от всяко насилие.“¹⁴.

В същото време се отбелязва, че неговите методи, колкото и колебливи да са те, така или иначе ще доведат до терор от страна на властите и до активен отпор на населението¹⁵. Нещо повече, твърди се, че пасивната „съпротива се обърна в активна такава“ благодарение

¹² ЦДА, ф. 95к, оп. 1, а.е. 116, л. 1.

¹³ Ганди пред кръглата маса. // Мир, 23 септ. 1931.

¹⁴ Революционното движение в Индия // Работнически вестник, 2 март 1922.

¹⁵ Пак там.

на работническите синдикати и работническо-селската партия. На работническото движение в Индия се отрежда ролята на хегемон в революционните процеси, които назрявали в страната¹⁶.

Критиките придобиват особена острота в началото на 50-те години на XX век. Не трябва да се забравят условията, в които се разпространяват сведенията за Индия през този период. Изминали са само няколко години от края на Втората световна война, с която победата на СССР за мнозина се идентифицира с победата на комунистическата идея. В България на власт е правителството на Българската комунистическа партия, което предполага втвърдяване на позициите на нейните идеолози. Индия, наскоро получила независимостта си, трябва да избере път на развитие, който от гледна точка на доскорошните ѝ отношения с Британската империя може да се окаже неизгоден за социалистическия лагер. Под влиянието на тези фактори такива определения като „оръдие на британския империализъм“, за „провокаатор“ и „предател“ на своя народ [8], съпътстващи името на Махатма Ганди, стават обясними в светлината на едни от основните принципи, към които се придържат комунистите по въпроса за постигането на социални промени: класовият подход и революционните методи за установяването на нов строй в дадена страна.

През следващите години оценката на ръководството на национално-освободителното движение в Индия е приглушена, с по-мекки критики, същото се отнася и до Ганди. В учебник, издаден през 1980 г. за висшите училища обаче се пак ясно се вижда резервираното отношение на официалните издания спрямо неговата дейност: „Макар да призовавал масите към активно участие в движението за независимост, Ганди се обявявал против класовата борба и насилието спрямо колонизаторите... Гандизмът въвлечал народа в движението, за да противопостави могъщата сила на многомилionenния народ на английския колониален гнет. Но в моменти на най-голямо изостряне на борбата той задържал революционната енергия на масите, за да не се изпълне тя от ръководството на Националния конгрес“ [3].

В същото време, отчитайки обстоятелството, че Ганди е национален герой на Индия, с която България поддържа добри политически

¹⁶ Индусите против Англия // Работническо дело, 16 февр. 1928; Революционното движение в Индия // Работническо дело, 26 август 1929.

и дипломатически отношения, при официални мероприятия съвместно с другата страна българските представители всячески се стремят да демонстрират своето уважение към него, подчертавайки преди всичко личните му качества и заслугите му за индийската независимост. Той остава и в паметта на по-старото поколение с героичната борба на индийския народ за освобождение, а за младежта той е символ на един нов свят без насилие.

Въпросът, който възниква, е в каква степен известността на Махатма Ганди е резултат от цялостната популяризация на Индия у нас, която силно нараства след 70-те години. Всъщност като се изключат официалните изявления, речите, интервютата и пр., където той е споменаван наред с други видни личности в знак на уважение към страната, в средствата за масова информация и популярната литература името му не се споменава често и това е обяснимо предвид критичното отношение на комунистическия режим към него.

В същото време индийският герой намира място в провежданата в Индия българска културна политика: за индийския печат е предложена статия „Ганди – популярен и уважаван в България“¹⁷; материали, посветени на него, могат да се намерят в издаваното в Делхи от българското посолство (а по-късно от БКИЦ) списание „Новини от България“ [24].

България отбелязва и неговите годишнини, но съдейки по обширната преписка, свързана с честването на 100 години от неговото рождение през 1969 г., инициатива, подкрепяна от ЮНЕСКО и получила международен отглас, може да се направи заключение, че мероприятията, посветени на тази дата у нас, не получават широк размах¹⁸.

Ганди е най-популярен в различните неформални групи, но тази популярност се поддържа повече откън. Известни са неговите последователи Нелсън Мандела и Мартин Лутър Кинг. Много екологични, пацифистки и пр. организации, възникнали по света през втората половина на 20 век приемат концепцията за ненасилието като знаме срещу войната и тероризма.

¹⁷ АМВнР, оп. 25, п.н. 999, л. 4.

¹⁸ АМВнР, оп. 25, преп. 972, л. 1.

Някои дисиденти от Източна Европа също се приближават до гандизма в борбата си за демократични права и свободи [27]. Всъщност и много от известните с гладните си стачки в палатковите лагери след края на 80-те години български дисиденти се позовават на неговия пример.

Сравнението на динамиката на развитие на образите на Рабиндранат Тагор и Махатма Ганди показва, че докато представянето на писателя силно варира с извеждането на преден план една или друга черта на неговата дейност, то рецепцията на Ганди остава статична, практически непроменена през целия период от края на 20-те години до края на 80-те години на XX век. И в положителните и в отрицателните оценки за него остават двете доминанти от началото на века – неговата святост и концепцията за ненасилието, което продължава да се тълкува като пасивност. Това обстоятелство се дължи според мен на отсъствието на каквито и да било опити да се преосмисли неговото дело според спецификата на периода и условията, в които той работи, т.е. на сакрализирането на неговата личност в единия случай, и на наложеното официално премълчаване на неговото творчество, в другия.

Третата личност, която се радва на широка популярност в България след посещението си у нас през 1967 г., е Индира Ганди.

Прави впечатление, че нейният авторитет в българското общество надхвърля дори този на баща ѝ, Джавахарлал Неру. В средата на 50-те години в България е издадена книгата му „Откриването на Индия“ [10]¹⁹, която според архивни материали оказва голямо влияние върху българските читатели²⁰. След този период обаче той остава в полето на интереси главно на политолози и политически коментатори, изместен от името на Индира Ганди.

Тази подмяна не е случайна и може да намери отговор в съществуващите през 70-те-80-те години условия. Образът на Индира Ганди се създава при специфични обстоятелства. На първо място трябва да се отчете официалната пропаганда през този период, свързана с все по-активните контакти между България и Индия. Индира Ганди не е

¹⁹ Книгата е преведена от руски и публикувана през 1955 г., а през 1983 г. е преиздадена под заглавието „Пробуждането на Индия“.

²⁰ В Министерството на външните работи има запазени писма на читатели, които свидетелстват за отклика на книгата сред българското население, дори в едно от тях се съобщава за български гражданин, кръстил сина си Джавахарлал. – АМВНР, папка 17, оп. 14, п.н. 272, л. 80.

просто един индийски герой, а в качеството си на премиер министър на Индия е официален представител на чужда държава. Нейното представяне в пресата и популярната литература изцяло зависи от официалната линия на българското правителство. Не е маловажен и фактът, че тя за пръв път посещава нашата страна през 1967 г., което както и при гостуването на Тагор изиграва важна роля за нарастването на нейната популярност.

Преди всичко се налага една пропагандирана широко аргументация, която засяга не само българо-индийските отношения, а ориентацията на Индия с оглед да се докаже сближаването ѝ със социалистическия лагер в целите на борбата за надмощие в световен мащаб. Всячески се подчертават близките отношения между двете страни с акцент върху миролюбивата външна политика на Индия, с което се цели да се подчертае и миролюбивият характер на българската външна политика. Широко се прокламират близките отношения между СССР и Индия като две „велики“ държави; прокламира се водещата позиция на страната в Движението на необвързаните страни; разгласяват се личните приятелски връзки между Индира Ганди и Тодор Живков. Специално внимание се отделя на мероприятия от вътрешната политика на правителството на Индира Ганди, като петгодишните планове, национализирането на банки и др., за да се изтъкне интересът ѝ към опита на социалистическото строителство. Самата тя, включително и в много публикации на интервюта в българската преса, поставя на първо място не идейните си от гледна точка на разделянето на двете системи позиции, а интересите на своята страна: „Аз съм проиндийска деятелка. Съветският съюз ни е помагал. В много отношения неговите интереси съвпадат с нашите, а САЩ имат световна стратегия, която не взема под внимание нашите интереси.“²¹

Индира Ганди е представяна като „велика дъщеря на индийския народ“; в нейния портрет се съчетават чертите не само на твърдия, безкомпромисен политик, но и човешките измерения на жената и

²¹ Интервю на Индира Ганди // Работническо дело, 2 февр. 1980. Външнополитическата линия, възприета от Джавахарлал Неру още в началото на независимото развитие на Индия и провеждана от индийските правителства в продължение на целия XX век, е ориентирана към отказ за включване в противоборството на великите сили и към неучастие във военно-политически блокове, което според него не означава неутралитет и пасивност, а възможност за избор при решаването на конкретни въпроси [26].

обърнатия към нуждите на обикновения човек, както и на лидера на една „велика държава“. Нейните заслуги всячески се пропагандират, пресата и телевизията поддържат жив интереса към случващото се в Индия. Дори се предвижда български екип да заснеме на филм, в който развитието на Индия да бъде показано през нейния поглед²².

Българските журналисти се опитват да изградят пълнокръвен и обаятелен портрет на индийската ръководителка. „Така тя отговаряше около час – описва впечатленията си Г. Найденов – често пъти с дяволита женствена усмивка и поглед, в който се четеше умна, а понякога и снисходителна ирония. Надхвърлила вече 50 години, Индира Ганди определено изглеждаше поне с 10 години по-млада. Не крие наполовина прошарената си, но гъста коса. Има много правилни черти на лицето и големи, по индийски изпъкнали очи. Докато слушаше въпросите и отговаряше, бе много спокойна, но не студена.“ [9].

Много и разнообразни са материалите, посветени на задачите, които Индира Ганди трябва да решава по време на своето управление: „Време на изпитания“ – пише Т. Кюранов в книгата си „Накъде върви Индия“. Той обръща специално внимание на тежките проблеми на страната, пред които е изправено ръководеното от нея правителство. Кюранов разказва за вътрешно-политическите и икономически трудности, които възникват по време на нейното управление, за конфликта с Пакистан, за противоречията ѝ с монополите, за кампанията за „борба с бедността“ по нейна инициатива, за тежката ѝ работна програма. Журналистът акцентира върху опитите ѝ да оправдае надеждите на многомилионното индийско население, което я е избрало на високия ѝ пост: „Още седмица преди официалното гласуване за определяне на приемник на Шастри²³ поток от делегации тръгва от различни краища на страната към дома на Индира Ганди в Делхи. Делегациите са толкова много, че в градините край града опъват големи шатри, за да защитят хората от силното слънце, докато чакат да ги приемат. Тези делегации и голяма част от обществеността изразяват на Индира Ганди своето доверие и желание да бъде продължена политиката на Неру за мирно съвместно съществуване и изграждане на

²² АМВнР, оп. 38, а.е. 1195, л. 42–46.

²³ Лал Бахадур Шастри – индийски политик, втори премиер министър на Индия след смъртта на Джавахарлал Неру (9 юни 1964 - 11 януари 1966).

страната, политиката на Шастри, увенчана с мирната декларация в Ташкент²⁴, да се положат усилия за разрешаване на трудните проблеми на държавата, простираща се от Кашмир до нос Коморин.“ [7].

Несъмнено с образа на Индира Ганди, която става символ на държавността, се привнася нова черта в представите за Индия, която излиза извън рамките на традиционното ѝ представяне в миналото.

Интересно е да се отбележи съвпадението по време на официалната пропаганда на страната с новата романтична вълна на интереса към нея, която нахлува в средите главно на българската интелигенция и преди всичко сред младото поколение на творците в областта на литературата и изкуството с произведенията на американските и европейските писатели, представители на т. нар. „младежка контракултура“ през 60-те-80-те години, които активно се превеждат у нас²⁵. Благодарение на тях Индия отново навлиза в България с образа на страната на тайнствена мъдрост, храмове и медитация.

Парадоксалното е, че двете тенденции на популяризиране на Индия не се противопоставят една на друга, те напротив предизвикват необикновен интерес към всичко индийско в българското общество и в известен смисъл се допълват.

За това говори и опитът дори в официалните издания в представите за Индира Ганди да се надградят с ореола на духовните традиции на индийската култура: „Сред почитателите на хиндуистката митология – отбелязва Т. Кюранов – дори заклети врагове на Индира Ганди, я уподобяват на „Тримурти“, хиндуисткото схващане за трите лица на бога. Те я оприличават на Брама-създателя, защото изгражда нова Индия, но тя е също така Вишну-защитника, защото е запазила демокрацията в страната, и най-сетне тя е Шива-разрушителя, защото под нейно ръководство е разбита армията на пакистанската военна хунта в Източна Бенгалия.“ [7].

²⁴ Ташкентската декларация от 1966 г. е дипломатическо съглашение, подписано на 10 януари 1966 г. в на срещата в Ташкент от президента на Пакистан М. Айюб Хан и премиер министъра на Индия Лал Бахадур Шастри при посредничеството на председателя на Съвета на министрите на СССР А. Н. Косигин след прекратяването на индийско-пакистанската война от 1965 г. В нея се предвижда нормализация на отношенията между двете страни.

²⁵ Сред известните автори, които са превеждани у нас, са Херман Хесе, Джон Ъпдайк, Джек Керуак, Дж. Д. Селинджър и др. Още в края на 60-те години у нас става популярна и групата „Бийтълс“, членовете на която също се увличат по източни философии.

А в предговора на книгата с речи и интервюта на Индира Ганди от В. Сейков, в който авторът аргументира възхвалата си за нея с думите на мъдрец от Варанаси: „В Индия има много мъдречи. Един от тях срещнах във Варанаси – духовен и религиозен хиндуистки център на свещената река Ганг. Той ми каза: Има хора, родени за слава и богатство, за пищен живот. Други са родени да воюват и потискат. Индира е създадена за политика, за добросъвестно властване, за даряване и съзиждане на мир и съгласие.“[12].

За популярността на Индира Ганди сред българското население говорят и писмата на много нейни почитатели лично до нея²⁶, интересът към нейната личност, обсъждането в най-различни среди на злободневни въпроси на нейното управление, най-вече на външната политика на Индия, като например отношенията ѝ с Пакистан, позициите ѝ по отношение на САЩ и СССР, но и някои вътрешни проблеми на страната – събитията в „Златния храм“ и др.

Нейната смърт, както и смъртта на Махатма Ганди, от ръката на наемни убийци им придава ореол на трагизъм и героизъм.

Три различни личности, които представят различни страни от индийската действителност и чиито образи възникват и се развиват в България в различно време и под влиянието на различни фактори, и до днес остават в паметта на българите. И трите олицетворяват Индия – „великата страна“ с древна традиция и с духовно богатство, което привлича европейците още от периода на романтизма, с героичната си борба за постигане на независимостта на страната и с усилията си да изградят силна и влиятелна държава през XX век.

В продължение на близо един век те продължават да възплътяват идеята за „индийската мъдрост“. Новото, което те въвеждат със собствения си пример се привнася в старите аргументации. Несъмнено роля за възприемането им във фокуса на индийската духовната култура изиграва изчистването на техния образ от критичния поглед на техните съвременници, както и географската отдалеченост, която не позво-

²⁶ АМВнР, оп. 25, преп. 1103, л. 14 и др.

лява да се осмислят промените в страната. Дори днес, когато Индия заема важно място в геополитическата конфигурация на света, българското общество я приема отново с йога, Аюрведа и индийските филми, а не като изпреварващо развиваща се в икономическо отношение и влиятелна държава.

Литература

1. Atanasova, V. Bulgarskoto ogledalo (Obrazat na India v Bulgaria – krayat na 19-krayat na 20 vek. Sofia, Akad. Izd. ‘Prof. Marin Drinov’, 2014, 306 p. (elektronna kniga). (Атанасова, В. Българското огледало (Образът на Индия в България – крайт на XIX – крайт на XX век). Акад. изд. „Проф. Марин Дринов“, С., 2014, 306 с. (електронна книга)).
2. Boyanov, Sl. Zhretsi na choveshkiya duh [Biografichni ochertsii]. Sofia, ‘Narodna prosveta’, 1986, p. 156. (Боянов, Сл. Жреци на човешкия дух [Биографични очерци]. София, Народна просвета, 1986, с. 156).
3. Damyanov, S. Nova I naj-nova obshta istoriya. Kurs lektzii. VTU, 1980, p. 220-221. (Дамянов, С. Нова и най-нова обща история. Курс лекции. ВТУ, 1980, с. 220-221).
4. Ivanov, V. Madrostta na Tagor. Sofia, 1927. (Иванов, В. Мъдростта на Тагор. София, 1927).
5. Konev, I. Bulgarskoto vazravdane i prosveshthenieto (Nashite predstavi za Avstriya, Germaniya, Rusiya, Ukrajna, India, Kitaj, Yaponiya, Amerika). T. 3, ch. 1, Sofia, Akad. izd. ‘Prof. Marin Drinov’, 1998, p. 363-364. (Конев, И. Българското възраждане и Просвещението (Нашите представи за Австрия, Германия, Русия, Украйна, Индия, Китай, Япония, Америка). Т. III, ч. I. София, Акад. изд. „Проф. Марин Дринов“, 1998, с. 363-364).
6. Kripalani, K. Rabindranat Tagor. Sofia, Narodna kultura, 1998. (Крипалани, К. Рабиндранат Тагор. С., Народна култура, 1988).

7. Kyuranov, T. Nakade varvi India? Sofia, Izd. OF, 1974, p. 15-16; 19-20. (Кюранов, Т. Накъде върви Индия? София, Изд. ОФ, 1974, с. 15-16; 19-20).
8. Melnishki, L. India. Sofia, Nauka i izkustvo, 1954, s. 151. (Мелнишки, Л., Иванов, Б. Индия. София, Наука и изкуство, 1954, с. 151).
9. Najdenov, G. India, Yaponia, Moskva. Politicheski patepis. Sofia, Izd. ВКР, 1976, s. 23. (Найденов, Г. Индия, Япония, Москва. Политически пътепис. София, Изд. БКП, 1976, с. 23).
10. Neru, J. Otkrivaneto na India, Sofia, Izd. na Natsionalniya savet na Otechestveniya front. (Неру, Дж. Откриването на Индия. София, Изд. на Националния съвет на Отечествения фронт, 1955).
11. Rolan, R. Mahatma Gandhi. Sofia, Yasna polyana, 1924, s. 57-58. (Ролан, Р. Махатма Ганди. София, Ясна поляна, 1924, с. 57-58).
12. Sejkov, V. Vyarna dashterya na svoya narod i na chovechestvoto. – V: Indira Gandhi. Rechi, poslaniya, interviuta. Izd. na OF, 1985, s. 7. (Сейков, В. Индира Ганди. Речи, послания, интервюта. Изд. на ОФ, 1985, с. 7).
13. Sergeenko, A. P. Perepiska L. N Tolstogo s M. K. Gandhi. (Сергеенко А. П. Переписка Л. Н. Толстого с М. К. Ганди). - http://antimilitary.narod.ru/antology/gandi/ghandi_tolstoj.htm (към 1.05.2018).
14. Shurbanov, A. Rabindranat Tagor. Stihove. Sofia, Narodna kultura 1986. (Шурбанов, А. Рабиндранат Тагор. Стихове, София, Народна култура, 1986).
15. Stavrev, V. Rabindranat Tagor. Zhivot i tvorchestvo (s predgovor ot D-r As. Zlatarov). Sofia. Akatsiya, 1927, s. 6-7. (Ставрев, В. Рабиндранат Тагор. Живот и творчество (с предговор от Д-р Ас. Златаров). София, Акация, 1927, с. 6-7.)
16. Stoyanov, L. Predgovor. – V: Ivanov, V. Madrostta na Tagor. Sofia, 1927, s. 5-6. (Стоянов, Л. Предговор. – В: Иванов, В. Мъдростта на Тагор. София, 1927, с. 5-6).
17. Tagor, R. Svetlini i senki. Izbrani razkazi. Prev. ot rus. A. Dalchev. Sofia, Narodna mladezh, 1960. (Тагор, Р. Светлина и сенки. Избрани разкази. Прев. от рус. А. Далчев. София, Народна младеж, 1960).

18. Tagor, R. Gora. Roman. Prev. ot angl. S. Florin. Sofia, Narodna kultura, 1961. (Тагор, Р. Гора. Роман. Прев. от англ. С. Флорин. София, Народна култура, 1961).
19. Tagor, R. Moeto detstvo (Spomeni). Prev. ot angl. S. Florin. Sofia, Narodna kultura, 1958. (Тагор, Р. Моето детство (Спомени). Прев. от англ. С. Флорин. София, Народна култура, 1958).
20. Tagor, R. Pisma za Rusia. Prev. ot rus. E. Nikolova. Sofia, NS na OF, 1961. (Тагор, Р. Писма за Русия. Прев. от рус. Е. Николова. София, НС на ОФ, 1961).
21. Tagore, R. Dom i svyat. Prev. i predg. ot fr. N. Rajnov. Sofa. Mozajka ot znameniti savremenni romani. [Dep. 1922], s. 3. (Тагоре, Р. Дом и свят. Прев. и предг. от фр. Н. Райнов. София: Мозайка от знаменити съвременни романи. [Деп. 1922], с. 3).
22. Zhivkova, L. Opoznavaneto na zakonite na krasotata i harmonichното razvitie na choveshkya individ. Slovo pri otkrivaneto na mezhdunarodniya kolokvium 'Kulturata i harmonichното razvitie na lichnostta'. Sofia, 25 april 1978 godina. – V: Zhivkova, L. S aprilsko vdahnovenie v borbata za mir i sotsializam, za edinstvo, tvorchestvo i krasota. Dokladi, rechi, statii, izkazvaniya i monografii. V 3 t. Sofia "Partizdat, 1982, t. 1, s. 170. (Живкова, Л. Опознаването на законите на красотата и хармоничното развитие на човешкия индивид. Слово при откриването на международния колоквиум „Културата и хармоничното развитие на личността“. София, 25 април 1978 година. – В: Живкова, Л. С априлско вдъхновение в борбата за мир и социализъм, за единство, творчество и красота. Доклади, речи, статии, изказвания и монографии. В 3 т. С., Партиздат, 1982, т. 1, с. 170).
23. Zlatarov, A. Predgovor. – V: Stavrev, V. Rabindranat Tagor. Zhivot i tvorchestvo. Sofia, Akatsiya, 1927, p. 9. (Златаров, А. Предговор. – В: Ставрев, В. Рабиндранат Тагор. Живот и творчество. София, Акация, 1927, с. 9).
24. Bulgarian People's affection for Mahatma Gandhi. – News from Bulgaria. Vol. XXI, No. 11 (240). Nov. 1976, p. 5.
25. CWMG (The Collected Works of Mahatma Gandhi), Vol 18, p. 517-523.
26. Jawaharlal Nehru's Speeches 1953-1957, vol. 4, p. 362-365; vol. 1, p. 201-202.

27. Václav Havel & The Existential Revolution -
<http://www.religiousleftlaw.com/2011/12/v%C3%A1clav-havel-the-existential-revolution.html> (към 25.05.2018)

*Виолина Атанасова – доц. д-р в Института за исторически
изследвания, БАН, София, България*

*Violina Atanasova - Associate Professor at the Institute for Historical
Research, Bulgarian Academy of Sciences, Sofia, Bulgaria.*

<i>Научна поредица</i>	<i>Science series</i>
<i>Културно-историческо наследство:</i>	<i>Cultural and Historical Heritage:</i>
<i>опазване, представяне,</i>	<i>Preservation, Presentation,</i>
<i>дигитализация</i>	<i>Digitalization</i>
<i>Том 4, брой 2, 2018</i>	<i>Volume 4, Issue 2, 2018</i>

<i>Редактори</i>	<i>Editors</i>
<i>Петко Ст. Петков</i>	<i>Petko St. Petkov</i>
<i>Галина Богданова</i>	<i>Galina Bogdanova</i>

<i>Институт по математика и</i>	<i>Institute of Mathematics and</i>
<i>информатика, БАН</i>	<i>Informatics, BAS</i>

<i>РНБ „П. Р. Славейков”</i>	<i>RPL “P. R. Slaveykov”</i>
<i>Велико Търново, България</i>	<i>Veliko Tarnovo, Bulgaria</i>

ISSN: 2367-8038
Web: <http://www.math.bas.bg/vt/kin/>